

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В умовах глобальних інтеграційних процесів, зокрема, у рамках Європейського Союзу, важливою є проблема, пов'язана із захистом навколишнього середовища. Варто вказати, що ЄС відведено домінуючу роль у координуванні політики вирішення світових екологічних проблем. З огляду на це, екологічну ситуацію та стан довкілля у країнах – членах ЄС не треба зводити до єдиного знаменника, оскільки екологічні проблеми мають транскордонний характер, істотно впливаючи на динаміку розвитку сучасних міжнародних відносин. Отож, держави є екологічно залежними одна від одної, оскільки природне довкілля не має кордонів. На рівні окремих держав сьогодні фактично неможливо вирішувати комплекс значущих екологічних проблем, зокрема, глобального характеру. Це зумовлює потребу формування спільної екологічної політики багатьох держав.

Одними із основних передумов виникнення і розвитку екологічної політики ЄС є потреби: а) у регулюванні охорони навколишнього середовища; б) обмеженість використання природних ресурсів; в) регулюванні та координації природоохоронної діяльності держав-членів; г) розвитку нормативно-правової бази екологічної політики та розроблення нових підходів до захисту довкілля. Розглядаючи дане питання, на мій погляд, доцільно звернути увагу на історію міжнародної екологічної співпраці у Європі та світі до 18 квітня 1951 року, коли було укладено Договір про заснування Європейського співтовариства вугілля та сталі та до утворення Європейського економічного співтовариства (01.01.1958 р.), яка нараховує більше століття. Серед країн-лідерів, які вперше уклали договір були Італія та Австро-Угорщина, які ще у 1875 р. прийняли Декларацію про охорону птахів. Наступним поступом у цьому напрямку було підписання багатосторонньої угоди про збереження живої природи у 1886 р. між Швейцарією, Голландією, Люксембургом та Німеччиною. Ця угода передбачала охорону окремих видів риб у водах Рейна. Наприкінці ХІХ ст. виникають перші громадські рухи, основною метою яких було збереження довкілля, створюються перші національні парки (наприклад, перший Йелловстоунський у США в 1872 р.), при-

родні резервати. У фокусі уваги громадських діячів розвинених європейських країн того часу все частіше стають екологічні проблеми, а також стурбованість наслідками техногенної діяльності. У листопаді 1913 р. в м. Берні відбулася конференція, яка стала важливою подією для проблеми охорони навколишнього середовища на міжнародному рівні. Учасниками конференції (делегатами Швейцарії, Австрії, Бельгії, Великобританії, Голландії, Норвегії, Росії, США та Франції) було прийнято спільне рішення утворити дорадчу Комісію з охорони природи на міжнародному рівні.

Аналізуючи історичний розвиток екологічної політики Європейсько-го Союзу умовно можна виділити 5 етапів формування даної політики:

Перший етап (1951–1971). Цей період характеризується відсутністю в ЄС правової компетенції у сфері навколишнього середовища. На цьому етапі проводилися лише одиничні факультативні заходи. Спочатку в Паризькому засновницькому договорі про ЄСВС у 1951 року, як основні завдання європейської інтеграції закріплювалися економічний розвиток, ріст зайнятості населення і підвищення життєвого рівня життя в державах-членах на основі раціонального використання природних ресурсів [1, с. 13]. Пізніше в Римському договорі 1957 року було виділено основні цілі екологічної політики: а) покращення, захист і збереження навколишнього середовища; б) захист здоров'я людей; в) досягнення раціонального використання природних ресурсів; г) сприяння на міжнародному рівні ініціатив для вирішення світових екологічних проблем [2, с. 127]. Також питання екології визначали межі правового регулювання створення загального ринку країн ЄС, що, наприклад, відбивається в статті 36 зазначеного Договору, яка дозволяє державам-членам ЄС вводити обмеження на імпорт, експорт, транзит у товарному обороті з питань екологічної безпеки. Договір 1957 р. передбачав для Євратому та ЄЕС розробку спільних програм співпраці по охороні навколишнього середовища. В цілому, незважаючи на відсутність загальної політики у даній сфері у зазначений період, інститути ЄС були підготовлені до розширення своєї діяльності в екологічному напрямку.

Другий етап (1972–1985): для цього етапу характерне проведення початкових заходів щодо захисту навколишнього середовища країнами ЄС, поява перших програм дій у цій сфері, початок розвитку правового регулювання в області екології. На початку 70-х років відбувся перехід від багатосторонньої співпраці до постійної міжнародної співпраці,

в результаті чого на Стокгольмській конференції ООН 1972 року були закріплені міжнародні принципи охорони навколишнього середовища [3, с. 12]. Після чого у 1972 році Рада глав урядів держав-членів ЄС прийняла рішення про розширення компетенції ЄС, у тому числі у сфері навколишнього середовища і доручили Європейській комісії розробити план дій в області охорони навколишнього середовища. На базі пропозицій Європейської комісії у 1973 було затверджено Перші екологічні програми ЄС на 1973–1977 р. [4, с. 12–13], основний зміст яких зводився до формування політичних пріоритетів в сфері охорони навколишнього середовища. Програми дій в сфері охорони навколишнього середовища відносяться до категорії найбільш важливих політико-правових рішень і приймаються Радою Європейського Союзу спільно із Європарламентом. Екологічні програми не передбачають юридичних обов'язків і юрисдикції Суду ЄС, але вони зумовлюють загальні напрямлення розвитку, головні аспекти діяльності, загальну орієнтацію та стратегію Європейського Союзу в сфері охорони навколишнього середовища, розробку та прийняття законодавчих актів, за допомогою яких політична програма перетворюється в форму нормативно-правових актів [5, с. 122–123]. Екологічні програми закріплюють основні принципи, цілі та завдання екологічної політики. Регулювання нової сфери інтеграції проводилося в основному шляхом видання директив-актів гармонізації права держав-членів. ЄС приєднався до ряду найважливіших міжнародних конвенцій з охорони навколишнього середовища, наприклад, Конвенції про охорону дикої флори і фауни і природних місць мешкання в Європі (1979 р.), Міжнародної угоди з тропічної деревини (1983 р.), Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великій відстані (1979 р.). Другий етап пройшов під знаком становлення політики ЄС стосовно відношення до навколишнього середовища і розробки основних засобів її правового регулювання.

Третій етап (1986–1991). Цей період можна охарактеризувати як етап закріплення компетенції у сфері охорони навколишнього середовища за інститутами ЄС. Єдиний Європейський Акт 1986 року вніс зміни в Римський договір 1957 року. В ньому були визначені цілі й задачі, принципи і напрямки політики ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. У відносинах між ЄС і державами-членами у сфері охорони навколишнього середовища був впроваджений принцип субсидіарності. Даний принцип означає, що цілі екологічної політики ЄС можуть бути реалізо-

вані краще, ніж окремими державами-членами. Погіршення навколишнього середовища зобов'язав прийняти Четверту екологічну програму 1987 р. в якій були зазначені строгі екологічні стандарти, які зазначалися не просто як варіант розвитку, а як імператив і як істотний фактор економічного розвитку з акцентом на дотримання екологічного законодавства, контроль впливу всіх речовин і джерел забруднення, а так же безперешкодний доступ суспільства до екологічної ситуації.

Четвертий етап (1992–2002). Протягом даного періоду відбувалося удосконалювання екологічної політики ЄС. За цей час були позначені основні рамки поточної екологічної політики за рахунок інституціонального закріплення питань екологічної політики і проблем навколишнього середовища в Договорах ЄС, а саме: Маастрихтський договір 1992 р., Амстердамський договір 1997, Ніццький договір 2001 р, П'ята екологічна програма 1993 р. [6, с. 12–13], У 1993 р. Комісія видала Білу Книгу за результатами дебатів, присвячених проблемі відшкодування заподіяної шкоди навколишньому середовищу [7, с. 264–265]. Отже, середина 90-х років ХХ ст. характеризується виділенням екологічної політики в якості одного з пріоритетних напрямків діяльності ЄС. Більш того, з 1998 року Єврокомісією і Європейською Радою у Відні (11–12 грудня 1998) була проголошена задача включення питань навколишнього середовища в усі напрямки політики Європейського Союзу. Шоста програма дій Співтовариства 2002–2010 рр. в сфері навколишнього середовища затверджена Рішенням Європейського Парламенту і Ради № 1600/2002/ЄС від 22 липня 2002 р. У своїх пропозиціях до шостої програми дій Спільноти стосовно довкілля Комісія визначає екологічні цілі на наступні 10 років, де зазначено всі деталі та дії, які слід зробити для їх досягнення. Програма зосереджується на чотирьох основних питаннях: 1) досягнення цілі Спільноти щодо зменшення викидів на 8% від 2008 до 2012 рр. та від 20 до 40% до 2020 р., запроваджуючи структурні зміни, особливо в енергетичних і транспортних галузях; 2) завершення формування мережі «Natura 2000» для відвернення загроз виживанню багатьох видів та їх ареалів у Європі через систему секторальних планів дій щодо біорозмаїття; 3) фундаментальний перегляд союзної системи управління ризиками, пов'язаними з хімічними елементами, стратегія на зменшення ризиків від пестицидів, захист якості води в Союзі, зменшення шуму та тематична стратегія для якості повітря; 4) стабільне використання при-

родних ресурсів через збільшення переробки відходів і запобігання забрудненню [8, с. 278–279]. До заходів ЄС став застосовуватися «горизонтальний» підхід, головним принципом якого є облік усього спектра галузей, що викликають забруднення навколишнього середовища [9, с. 115–117].

П'ятий етап (2003 – до нашого часу). Сьогодні екологічна політика ЄС здійснюється відповідно до повноважень Співтовариства у цій сфері, які зафіксовані у Договорі про утворення ЄС та Договору про функціонування Європейського Союзу. Стратегічною метою сучасної екологічної політики ЄС є збереження природних екосистем, покращення здоров'я населення і демографічної ситуації, забезпечення екологічної безпеки ЄС і підвищення рівня життя та здоров'я європейців. Екологічна політика ЄС нерозривно пов'язана з іншими політиками, такими як соціальна, економічна, науково-технічна, а тому основна увага зосереджується на антропогенній та техногенній діяльності на навколишнє середовище у державах – членах ЄС, наслідком якої є так званий ефект бумеранга. Власне модель партнерства слугує одним із найефективніших напрямів підвищення рівня вагомості екологічної політики ЄС у міжнародному аспекті. З одного боку, модель партнерства передбачає існування зацікавлених суб'єктів на усіх інституційних рівнях, які б могли бути «партнерами» у вирішенні назрілих екологічних проблем. З іншого, – це існування пропозицій щодо практичної імплементації заходів з метою залучення громадянського суспільства до ефективного формування екологічної політики [9, с. 115–117].

Отже, аналізуючи історичний розвиток та формування екологічної політики Європейського союзу можна зазначити, що за період заснування Європейського співтовариства вугілля та сталі до утворення Європейського Союзу на законодавчому рівні було прийнято велику кількість нормативно-правових актів (Договір про Європейський Союз 2007 року, Договір про функціонування Європейського Союзу, Договори про Європейське співтовариство, Директиви, Екологічні програми 1973–2002 рр.), які поступово та ефективно регулювали питання пов'язані із: а) покращенням, захистом і збереженням навколишнього середовища; б) захисту здоров'я людей; в) раціонального використання природних ресурсів; г) винесення на міжнародному рівні ініціатив для вирішення світових екологічних проблем.

Література:

1. Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій. – Х.: Нац. Юрид. акад.. України, 2007. – Вип. 86. – 202 с.
2. Основы права Европейского Союза: Учеб. пособие / Под. ред. С. Ю. Кашкина. – М.: ИНФА, 2002. – 137 с.
3. Горизонты экологического знания. – М.: Наука, 1986. – 204 с.
4. Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій. – Х.: Нац. Юрид. акад.. України, 2006. – Вип. 79. – 208 с.
5. Европейское право: Учебник для вузов / Под ред. Л. М. Энтина. – М.: Норма, 2002. – 720 с.
6. Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій. – Х.: Нац. Юрид. акад.. України, 2007. – Вип. 85. – 190 с.
7. Європейський Союз: політика, економіка, право. Навчальний посібник / За ред. д-ра іст. наук Н. В. Антонюк, М. М. Микієвича. – Львів, 2005–532 с.
8. Ніколас Мусис Все про спільні політики Європейського Союзу/ Пер. з англійської – К • «К 1 С», 2005. -XIV с, 466 с.
9. Європейське право (право Європейського Союзу): Навчальний посібн. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 158 с.

Науковий керівник: Богуцька А. В., асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

А. М. Скиба¹

ВПЛИВ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ НА ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ПЕРШИЙ КРОК ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Важко переоцінити важливість проблеми євроінтеграції в житті нашої країни. В той час, коли всі основні сили направлені саме на адаптацію різних сфер діяльності до європейських стандартів, важливо мобілізувати весь інтелектуальний потенціал для виявлення найоптимальніших шляхів досягнення цього. Перш ніж перейти до власне правової інтеграції, хотілось би звернутися до витоків терміну «інтеграція» для більш повного і всебічного його розуміння. Слід розмежовувати поняття реаль-

¹ Студентка 1 курсу інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.